УДК: 811.133.1:81’373.7

ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ MALICE (ХИТРІСТЬ) У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Павлюк О.О., к.філол.н., ст.викладач

Запорізький національний університет

Стаття присвячена аналізу концепту MALICE (хитрість) у французькій мовній картині світу. Концепт реконструюється на матеріалі фразеологічних одиниць і текстів французької художньої літератури XIX-XXст.

Ключові слова: концепт, мовна картина світу, негативна моральна якість.

Павлюк Е.О. ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ СПОСОБЫ ВЫРАЖЕНИЯ КОНЦЕПТА MALICE (ХИТРОСТЬ) ВО ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ / Запорожский национальный университет, Украина.

Статья посвящена анализу концепта MALICE (хитрость) во французской языковой картине мира. Концепт реконструируется на материале фразеологических единиц и текстов французской художественной литературы XIX-XXст.

Ключевые слова: концепт, языковая картина мира, отрицательное моральное качество.

Pavlyuk E.O. LEXICAL-PHRASEOLOGICAL EXPRESSION METHODS OF CONCEPT MALICE (CUNNING) IN FRENCH / Zaporizhzhya National University, Ukraine.

The article is dedicated to the analysis of concept MALICE (cunning) in the French lingual picture of the world. The concept is reconstructed on the material of phraseological units and texts of French belletristic litterature of the XIX-XXc.

Key words: concept, linguistic model of the world, negative moral quality.

Дослідження різних груп лексики сприяє збагаченню лінгвістичної теорії та формуванню нашого уявлення про мовну картину світу. Досвід суспільства в пізнанні моральних якостей, рис, властивостей характеру людини, як і будь-якого іншого фрагмента картини світу, закріплюється в мовних одиницях. Неослабний інтерес до вивчення номінацій сфери моралі, етики, психології можна пояснити не тільки їх високою соціальною значущістю, але й чималою складністю. Етичні концепти в широкому розумінні вивчаються в параметрах філософії, психології, етики, теології, народознавства, лінгвістики тощо. Мета статті полягає у визначенні концептуального змісту людської риси «хитрість» шляхом реконструкції концепту MALICE (хитрість) у французькій мовній картині світу, зафіксованій словниковим і текстовим матеріалом.

Зміст концепту включає в себе смисл наївного поняття, але не вичерпується ним, оскільки охоплює всю множинність конотативних елементів назви, які виявляються в її сполучуваності, що відображає й логічні, раціональні зв’язки його десигната з іншими, й алогічні, ірраціональні відношення, що передають емоційно-оцінне сприйняття світу людиною [1: 22]. Специфіка нереферентних імен (а саме такими є досліджувані нами номінації абстрактних іменників, що позначають негативні моральні якості) полягає в тому, що уявлення, які існують у певній культурі про ту чи іншу нематеріальну сутність, відображені передусім у мові й можуть пояснюватися під час аналізу найуживаніших контекстів слова, а не внаслідок аналізу властивостей самої реалії, позбавленої матеріальної онтології [2: 44-45].

Формування концептів – процес нескінченний, що починається, як зазначає Б.-М.Барт, як тільки людина може бачити відмінності в тому, що її оточує, тобто з колиски, а з часом і досвідом концепт уточнюється й об’єктивується [3: 29]. Концепт може вміщувати в собі одночасно знання правильні й помилкові, тобто знання, не лише адекватні дійсності, але й неадекватні. Він не є даним і може відрізнятися в різних народів, різних поколінь однієї нації, навіть різних людей, оскільки їхній власний досвід, знання, уявлення можуть не збігатися. У цій статті концепт MALICE (хитрість) вибудовується на основі сполучуваності найменувань абстрактної якості *malice*, назв людини за нею, ознак хитруна у творах французьких письменників та за матеріалами тлумачного та фразеологічних словників.

Зміст уявлень, знань, досвіду народу відображається в концепті, у якому концентрується світобачення народу. Концепт як дискретна змістовна одиниця, що включає денотативний та конотативний зміст слова, входить до концептосфери мови. Предметом нашого розгляду є лексеми, що позначають таку людську рису характеру, як хитрість, у французькій мові. Аналіз фрагмента мовної картини світу, представленого назвами людської вади, *malice* (хитрість), її синонімами та їх однокореневими, дозволяє з достатньою достовірністю дослідити способи об’єктивації досвіду французького народу щодо проявів цієї риси її носіями; дає змогу виявити закономірності, провідні тенденції у формуванні концептуальної системи французької мови. Для вивчення історії народу, його духовної культури значну роль відіграє дослідження тематичних груп

лексики, безпосередньо пов'язаних з особливостями характеру людини, її світоглядом, менталітетом. У лексичній семантиці найменувань негативних моральних якостей, зокрема хитрості, що відображає важливий фрагмент мовної картини світу, відбивається категоризація частини континууму навколишнього світу, що стосується безпосередньо моральної сфери людини, а також формування емоційно-оцінного ставлення до цієї якості та її носіїв.

Мета статті – описати концепт MALICE у французькій мові. Ця мета реалізується в таких завданнях: 1) установити й класифікувати концептуальні ознаки поняття *malice***;** 2) розглянути особливості емоційного сприйняття концепту MALICE у французькій мовній картині світу; 3) виявити на основі лексикографічних джерел і художніх текстів національно-культурну специфіку цього концепту у французькій мові. Актуальність дослідження визначається тенденціями розвитку сучасної лінгвістики, а саме її спрямованістю на вивчення проблем когнітивної семантики, загальнокультурним значенням концептів. Аналіз концепту MALICE дозволяє з достатньою достовірністю дослідити способи об'єктивації досвіду французького народу щодо проявів відповідної моральної та особистісної якості її носіями, що сприяє формуванню нашого уявлення про створюваний аналізованими назвами фрагмент французької мовної картини світу.

У статті аналізуються приклади сполучуваності в контекстах, що відображають як авторське мовлення, так і мовленнєві характеристики персонажів художніх творів, найменувань такої людської риси характеру, як хитрість, представленої синонімами *malice, ruse, malignité, finesse* та їх однокореневими, а також закріплені у фразеологічних одиницях уявлення французів про цю людську якість.

Особливу роль у вивченні мовної картини світу відіграють фразеологічні одиниці, паремії, прецедентні тексти. Соціально-історичні характеристики життя народу багато в чому визначають своєрідність мовної вибірної фіксації світу, у свою чергу, зафіксований у мові спосіб бачення світу впливає на активну соціально-історичну свідомість народу і його повсякденну поведінку [4 : 224]. Короткі за змістом, фразеологічні одиниці слугують виразниками особливостей поведінки хитрої людини, фіксують стереотипні уявлення про хитрунів та ситуації прояву хитрості. Фразеологічні звороти дають усталене уявлення, що вже укоренилось у мові, про суб'єкта якості – хитру людину – і про саму рису характеру – хитрість – у найрізноманітніших її проявах, тобто репрезентують уже прийняті народом, повторені ним неодноразово, зафіксовані в словниках уявлення про хитру людину, які складають концепт MALICE у французькій мовній картині світу.

У тваринному світі хитрим малим є дрізд: *un fin merle,* хитрою бестією вважається муха: *une fine mouche розм*. «хитра бестія» (ФРФС, 721)*,* хитрою і насмішкуватою є оса: *Pas folle, la guêpe !* (DEL, 420). Репутацію хитруна у тваринному світі мають також лис: *un fin renard, un vieux renard*, мавпа: *malin comme un singe;* хитруна порівнюють так само із кам'яною куницею: *malin (malicieux) comme une fouine* (ФУФС, 133). *Fouine f* кам'яна куниця в переносному значенні позначає хитру людину, пронозу, пролазу (СРЛФЯ: 243), а *fouiner* – «вишукувати, усюди сунути свій ніс» (СРЛФЯ: 278). Взагалі хитрість характеризує будь-яку тварину *une fine bête*, до якої прирівнюють людину.

У сучасному значенні «хитрий» вживаються численні вислови, що виражають ідею хитрості, хитромудрості, лукавства через назви тварин та їх особливостей. Говорячи про нещиру людину, що крутить, лукавить, французи в побутовому мовленні вживають ФО *agir en renard*. Ідеально, коли в людині поєднується хитрість лиси та хоробрість лева, як говорить французьке прислів'я: *Il faut pour triompher la force du lion et la ruse du renard. Il faut coudre la peau du renard à celle du lion* (ФРФС, 810). Про хитру людину кажуть, що в неї кошачі лапки; лагідно застилає, проте жорстко спати: *la patte du chat* (ФРФС, 803). У тотожному значенні вживається розмовна фразема *faire patte de velours*, порівн.: *il fait patte de velours* – він м'яко стелить (ФРФС, 804). Хитру людину іноді порівнюють зі шкірою кроля. Фразеологічний зворот *en peau de lapin* вживається для характеристики людини, здатної догоджати і нашим і вашим (ФРФС, 808). Поведінку хитруна, плутяги французи іноді зіставляють зі слизьким вугром, наприклад: *échapper (glisser) comme une anguille entre les mains (glisser entre les doigts comme des anguilles)* «вислизнути з рук як вугор» (ФРФС, 382).

Якщо, з одного боку, хитрість, що порівнюється з відповідною рисою серед мешканців тваринного світу, можна віднести до природних якостей і властивостей людини, то, з іншого боку, французьке прислів'я відзначає, що хитрість, як і вміння, набувається з досвідом людини, з її практичною діяльністю: *C'est en forgeant qu'on devient forgeron*. Вживане переносно дієслово *forger* означає «брехати», що може пояснити тавтологічне за формою та змістом прислів'я як *c'est en mentant qu'on apprend à tromper* «брешучи, вчаться обманювати» (DEL, 378).

У світі речей крутія, викрутня французи часом слушно порівнюють із мотузкою: розм. *vieille ficelle* (ФРФС, 475). Використання мотузки також пов'язується з концептом MALICE у французькій мовній картині світу: *user de toutes les ficelles possibles* – удаватися до хитрощів (ФУФС, 76).

Хитрість у французів асоціюється іноді з фізичною вадою людини: *malin comme un bossu* «хитрий як горбун» (DEL, 90).

Про дуже хитру людину інколи кажуть: *avoir cent ruses dans son sac* (ФРФС, 948), *avoir plus d'un tour dans son sac* (DEL, 762), її називають: *sac à malices (sac à (la) malice*), за алюзією на сумку, або *boîte à malice* – на коробку, з якої витягають досить несподівані речі, а отже, багато чого мають про всяк випадок, щоб виплутатися з будь-якої ситуації, спустошити таку сумку: *vider son sac à malices* означає «удосталь напустувати». Отже, ця риса характеру може бути наповнювачем: Être plein de malice. Être plein de ruse (DM). Сумка, як і будь-які інші ємності, символізує певні запаси, можливості, що можна протиставити у скрутній ситуації, винахідливість, котра допомагає людині виборсатися (DEL, 762).

Сполучуваність іменника ruse вказує на те, що ця людська риса використовується не з найкращими намірами, а заради того, щоб вимагати, отримувати, діставати що-небудь, зваблювати, обманювати: Extorquer quelque chose *a* quelqu'un par ruse*; o*btenir quelque chose par *(*la*)* ruse*;* séduire quelqu'un par la ruse*;* tromper quelqu'un par *(*une*)* ruse. До того ж хитрості можна навчитися: *apprendre une ruse à quelqu'un* (DM).

Фразеологічні одиниці дозволяють намалювати образ хитруна через його дії. Він намагається перехитрити, перемудрувати кого-небудь: *jouer au plus fin avec qqn* (ФРФС, 482). Хитрун може втопити навіть рибину: *noyer le poisson розм.* (ФРФС, 862), тобто зробити майже неможливе. Така людина бере хитрістю, досягає своєї мети кружною дорогою, порівн.: *prendre par la bande розм.* (ФРФС, 99); здатна обшахровувати оточуючих: *mettre qqn à la redresse арго*.; викручуватися в будь-якій ситуації: *il en est sorti;* витягати чисті гарячі вуглі з вогнища: *il s'en est tiré le braises nettes* (ФРФС, 165); їсти одночасно зі двох годівниць: *manger à deux rateliers* «займати одночасно кілька вигідних посад» (ФРФС, 916). Як стверджує французьке прислів'я, про дуже хитру людину кажуть, порівнюючи її зі злодієм: *(Il) est bien larron qui larron dérobe* «хитрим є той злодій, який іншого злодія обкрадає» (ФРФС, 606).

Матеріал художніх текстів дозволяє нам розширити концепт MALICE за рахунок оказіональних вживань. Так, небезпечні хитрощі смертельного ворога навіть можна збити зі шляху: ***Je m'en servis pour dérouter les ruses pernicieuses*** *de mon ennemi mortel, pour attaquer, à mon tour, avec adresse…* (Lautreamont C. Les Chants de Maldoror, 87). Словосполучення *les ruses pernicieuses* «шкідливі хитрощі» вказує на фізичну небезпеку їх для оточуючих.

Але частіше хитрощі уявляються французам нездоланною зброєю, з якою можна битися навіть одному проти всіх: *A guerre ouverte, tu ne pourras jamais vaincre les hommes, sur lesquels tu es désireux d'étendre ta volonté; mais,* ***avec la ruse, tu pourras lutter seul contre tous*** (Lautreamont C. Les Chants de Maldoror, 67).

В одному з контекстів зміст хитрощів постає перед нами як певне приміщення, до котрого можна увійти*:* ***J'entrai*** *fort bien* ***dans le sens de cette ruse*** (Prévost A.-Fr. Histoire du chevalier Des Grieux et de Manon Lescaut, 40).

У просторовому розумінні хитрість може уявлятися як цілий світ, що об'єднується іноді зі світом брехні: *Mais est-ce qu'on était jamais certain,* ***dans ce monde de mensonge et de ruse?*** (Zola E. L'argent, 330)
Носій цієї вади, хитрун, може приховувати свою хитрість під наївним виглядом, і навіть величезну хитрість *une immense ruse*, коли не хоче, щоб ця риса була помічена іншими: *Peut-être que cette fille n'était pas ce qu'elle se montrait. Sous une enveloppe naïve,* ***elle cachait peut-être une immense ruse****, le poids de dix-huit années, et le charme du vice* (Lautreamont C. Les Chants de Maldoror, 63). Як бачимо, її заховують, особливо в тих випадках, коли хочуть утаїти свої справжні наміри.

Хитрість хоронять від людей, оскільки відчувають, що в ній є щось мерзенне: *Le truc du coton m'impressionna subitement comme devant* ***cacher quelque ruse abominable*** *de sa part* (Céline. Voyage au bout de la nuit, 170).

Хитрість може виявлятися на обличчі, а саме в кутках очей людини: *Elle le provoquait,* ***une malice au coin des yeux****, cherchant déjà un nouveau moyen de s'évader, sentant que la moquerie pouvait avoir raison de cet homme bizarre, qui observait tous ses mouvements avec une vigilance inquiète* (Boileau-Narcejac. La porte du large, 295).

Приклади сполучуваності іменника *malice* дозволяють стверджувати, що хитрість у французькій мовній картині світу тісно пов'язується з поглядом людини: *Partout on nous prenait pour une famille unie, normale, et moi, habituée à sortir seule avec mon père et à récolter des sourires,* ***des regards de malice*** *ou de pitié, je me réjouissais de revenir à un rôle clé mon âge* (Sagan Tristesse 38); її очима: ***Ses yeux brillaient de malice****, d'une tranquille assurance, comme ceux de ses deux amis, comme les yeux mêmes de Nathalie, et Gilles se sentit ridicule* (Sagan Fr. Un peu de soleil dans l'eau froide, 64); жестами та виразом обличчя: *Occupée à monter le projecture Super 8 sur un trépied, elle avait* ***les gestes et l'expression mobile de malice*** (Jardin A. Fanfan, 35). Хитрість часто виблискує, світиться в очах, погляді: *Elle surprit* ***l'éclair de malice dans son regard*** *et s'énerva... (*Sagan Fr. Un peu de soleil dans l'eau froide, 143).

Ця людська якість іноді запалює погляди: *"J'aime ce verbe, j'aime ceux qui l'illustrent,* ***j'aime la fugitive malice qui allume leur regard*** *après une bonne journée de bricolage"* (Daninos P. Tout Sonia, 226). І до того ж ця риса характеру може навіть подобатися оточуючим.

Як людська риса хитрість присутня в посмішці, тобто знов-таки проявляється на обличчі: *Elle prétendait à une finesse sans bornes**, et toujours souriait avec malice**; elle avait les plus belles dents du monde, et à tout hasard n'ayant guère de sens, elle voulait, par **un sourire malin**, faire entendre autre chose que ce que disaient ses paroles. Le comte Mosca disait que c'étaient **ces sourires continuels**, tandis qu'elle bâillait intérieurement, qui lui donnaient tant de rides* (Stendhal. La Chartreuse de Parme, 140). І ця хитра посмішка *sourire malin* примушує людей почути щось інше, ніж те, що говорять слова лукавця, тобто розгадати його дійсні наміри.

Ця якість характеру може наповнювати очі, й коли ці очі, сповнені хитрості, дивляться, здається, що вони можуть висвітлювати внутрішній (духовний) світ людини, наче лампа освічує кімнату*: Le vieillard se tenait debout, immobile, inébranlable comme une étoile au milieu d'un nuage de lumière ; ses yeux verts, pleins de je ne sais quelle **malice calme**, semblaient **éclairer le monde moral, comme sa lampe illuminait ce cabinet mystérieux*** (Balzac H. de. La peau de chagrin, 37). Хитрість нерідко віддзеркалюється в сяянні, променінні обличчя, вона виблискує в людському погляді.

Хитрість здатна змішуватися з іншими якостями, властивостями, рисами характеру людини, і ця суміш проявляється, вимальовується на обличчі людини: *Mathilde remarqua que l'expression de la bonté et d'une gaîté douce s'évanouissait rapidement, à mesure que M. de Frilair arrivait à des découvertes importantes. **Une finesse mêlée de fausseté profonde se peignit sur sa figure*** (Stendhal. Le rouge et le noir, 533).

На думку французів, хитрість більш притаманна жінкам, ніж чоловікам, оскільки людину іноді порівнюють із найхитрішою посеред жінок, вживаючи при цьому обидва ступені порівняння прикметника, вищий та найвищий, у тому самому контексті: *Tu es habile, Faustina, mais le Frère Jérôme est encore **plus habile que la plus habile des femmes*** (Salacrou A. La terre est ronde, 399).

З одного боку, хитрість межує з мудрістю. З іншого боку, ця людська якість перетинається з шахрайством, крутійством, жадібністю, фальшивістю. Для хитрої, як і для жадібної, людини властиве використання „двох кінців", тобто отримання будь-якого зиску: *Oh il a de la, peine comme tout le monde, mais **c'est un finaud qui joint les deux bouts** par une avarice de chien…* (Zola E. Au bonheur des dames, 27).

У той же час ця риса дуже близька до брехні та тісно пов'язана з останньою. Звичайно хитрощі використовують для того, щоб щось приховати від сторонніх або від близьких: *Par ailleurs, **elle employa des ruses de Sioux** pour cacher sa liaison; nia toute aventure et jura à son mari qu'elle souhaitait le quitter uniquement pour cause d'allergie douloureuse - quoique tardive - à son infidélité notoire* (Dorin Fr. Les corbeaux et les renardes, 231-232). ***Je déploierai des ruses d'Apache** pour me procurer un sac de malheureux bonbons à la menthe* (Bazin H. Vipère au poing, 101). *Ruse de Sioux, ruse d'Apache* – так кажуть про дуже витончену хитрість, відповідну до поведінки, що приписується французами цим народам: чомусь це індійці Північної Америки, *Sioux,* та індійці племені, яке мешкає на півдні Сполучених Штатів, *Apache.* Зазвичай ця людська якість приховується від людей. Але хитрістю можна навіть пишатися так, щоб анітрохи не утаювати її від інших: *Gontran, **trop fier de sa malice pour la cacher** n'avait pu s'empêcher de la conter à Paul* (Maupassant G. Mont-Oriol, 252).

Оцінка хитрості з боку оточуючих коливається від різко негативної, яка призводить до необхідності приховувати хитрість від оточуючих: *cacher quelque ruse abominable* до нейтральної, що не містить осуду, або до, навіть, позитивної: а) люди з цією рисою пишаються собою: *trop fier de sa malice;* б) стороннім, оточуючим вона може подобатися: *j'aime la fugitive malice*.

Таким чином, MALICE (хитрість) концептуалізується у французькій мовній картині світу як засіб захисту, зброя, мотузка, займистий предмет, спосіб збити з пантелику, приміщення і навіть як цілий світ. Даний концепт також пов'язується з процесом переміщення в просторі. Ця риса характеру проявляється в обличчі людини, в її очах, у посмішці. У цілому ставлення французів до цієї людської риси не суворе, поблажливе. Але іноді хитрість оцінюється як щось соромне, ганебне, таємниче, таке, що слід приховувати від людей.

Особливо повно концепт MALICE (хитрість) реалізується в розмовній мові. Більшість життєвих характеристик такої людської якості характеру, як *malice* (хитрість), у наївній картині світу побудована на метафоричному вживанні слів, яке слушно визначає певні ознаки, сторони, прояви цієї якості. Метафора стає основою для створення концепту MALICE, по-новому категоризуючи аналізовану рису характеру людини. Метафора встановлює взаємозв'язок між хитрістю та іншими категоріями. Люди усвідомлюють свої якості, риси характеру подібними до самих себе, уявляючи ці абстрактні сутності також у вигляді реалій, що їх оточують, – людей, тварин, предметів неживої природи тощо. У тваринному світі хитрість та лукавство пов'язуються з лисицею, мавпою, мухою, осою, кішкою, кролем, вугром, куницею. Еталонами хитрунів серед людей для французів є американські індійці. Отже, з одного боку, ця людська вада є природною, з іншого, вона набувається, їй можна навчитися; практика дає добрі результати.

Надалі передбачається розширити контури концепту MALICE (хитрість) за рахунок аналізу більш широкого кола синонімів, а також реконструювати цей концепт у порівняльному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чернейко Л.О., Долинский В.А Имя “судьба” как объект концептуального и ассоциативного анализа // Вестник Московского университета. Серия 9. Филология. – 1996. – №6. – С. 20-41.
2. Космеда Т.А., Гажева І. Д. Аспекти і методика вивчення слова в контексті зміни лінгвістичних парадигм // Мовознавство. – 1999. – №1. – С. 39-46.
3. Barth B.-M. L’apprentissage de l’abstraction / Préface de A. de Perette. – Paris : Retz, 1987. – 192 p.
4. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – М.: Гнозис, 2004. – 390 с.
5. Французско-русский фразеологический словарь / Под ред. Я.И. Рецкера. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1963. – 1112 с. (ФРФС).
6. Dictionnaire des expressions et locutions / Par A. Rey et S. Chantreau. – Paris: Robert, 1998. – 888 p. (DEL).
7. Венгреновська Г.Ф., Венгренівська М.А. Французько-український фразеологічний словник. – К.: Радянська школа, 1987. – 237 с. (ФУФС).
8. Le nouveau Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française // texte remanié et amplifié sous la direction de Josette Rey-Debove et Alain Rey. – Paris: Dictionnaires Le Robert, 1997. – 2552 p. (PR).
9. Mediadico. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словника: *http://dictionnaire.mediadico.com/traduction/dictionnaire.asp/expression/ruse/2007* (DM).
10. Словарь разговорной лексики французского языка (на материале современной художественной литературы и прессы) – 2-е изд., стер. – М.: Рус.яз., 1988. – 640 с. (СРЛФЯ).
11. Lautreamont C. de. Les Chants de Maldoror et autres oeuvres. – Paris: Bookking International, 1995. – 317 p.
12. Prévost A.-F. Histoire du chevalier Des Grieux et de Manon Lescaut. – Moscou: Édition en langues étrangères, 1962. – 219 p.
13. Zola E. L’argent. – Moscou: Édition en langues étrangères, 1954. – 444 p.
14. Céline. Voyage au bout de la nuit. – Paris: Folio. Gallimard, 1994. – 505 p.
15. Boileau-Narcejac. La porte du large // Буало П., Нарсежак Т. Волчицы. Лица в тени. Ворота моря: Сборник – На франц.яз. / Сост. Г.С.Беляева. – М.: Радуга, 1986. – На франц.яз. – P. 251-363.
16. Sagan Fr. Bonjour, tristesse. Le livre de poche. – Paris: Julliard, 1968. – 180 p.
17. Sagan Fr. Un peu de soleil dans l’eau froide. – Paris: J’ai Lu, 1983. – 184 p.
18. Jardin A. Fanfan. – Paris: Flammarion, 1990. – 208 p.
19. Daninos P. Tout Sonia. Comment vivre avec (ou sans) Sonia. Sonia les autres et moi. Livre de poche. – Paris: Brodard et Taupin, 1967. – 507 p.
20. Stendal. La Chartreuse de Parme. – Moscou: Édition en langues étrangères, 1953. – 548 p.
21. Balzac H. de. La peau de chagrin. – Moscou: Édition en langues étrangères, 1963. – 285 p.
22. Stendhal. Le rouge et le noir. Chronique du XIX-e siècle. – Moscou: Édition en langues étrangères, 1958. – 603 p.
23. Salacrou A. Histoire de rire suivi de. La terre est ronde. – Paris: Gallimard, 1966. – 446 p.
24. Zola E. Au bonheur des dames // Золя Э. Дамское счастье. – М.: Высшая школа, 1964. – 423 с.
25. Dorin Fr. Les corbeaux et les renardes. – Paris: Flammarion, 1990. – 402 p.
26. Bazin H. Vipère au poing // Vipère au poing. La mort de la petit cheval. Crie de la chouette. – Moscou: Édition du Progrès, 1979. – P. 15-156.
27. Maupassant G. de. Mont-Oriol. – Moscou: École supérieure, 1971. – 312 p.